

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де
үнүп эгелээн

№ 160 (16933)

2004 чылдың
ДЕКАБРЬ 2,
четверг

Номерни парлалгаже
дужааганы:
график езугаар – 20.30,
херек кырында – 20.30.
Садар өртээ 3 рубль.

Тыва Республиканың Чазаанда

СОҢГААРЛАТТЫНМАС ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Тыва Республиканың Чазааның ээлчег чок хуралы дүүн, декабрь 1-де, болуп эртен. Чазак Даргазы Ш.Д.Ооржак хуралды ажыдып тура, Кызылдың Паротурбинная кудумчунун 17 а чуртталга бажыңыга болган өрт дугайында чугааны, сайгарылганы Москвага, Сибирь федералдыг округка, чон ортузунга ам-даа уламчылаарын, моон соңгаар ындыг өрт халавын болдурбас дээш дээштиг хемчеглерни алырын чугаалаан.

Кызылдың Паротурбинная кудумчунун 17 а чуртталга бажыңыга болган өрт дугайында дыңнадыгы ТР-нің Чазак Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар В.О. Тарыма кылган.

Кызыл хоорайның мэри Д.К. Донгакка сөстү берген. Оон Чазак Даргазы: «Чуртталга бажыңнарының чырыын кара туразында өжүрүп турда, канчал шыдажып орган силер?» деп айтырыгны салырга, аңаа чогуур харыыны ол берип шыдавайн барган. Хоорай чагыргазының саң-хөө эргелелинің начальниги Н.М. Чымбадан Чазак Даргазы: «Өрт айыыл-халавы болган черге чүге барбааныңар ол?» деп айтырарга, орта харыы берип шыдаваан. Ону дыңнааш, Ш.Д. Ооржак хоорай чагыргазының кошкак ажылдап турары моон илдең-дир деп түңнелди үндүрген. «Жилье» муниципалдыг сеп-

телге-ажылгал бүдүрүлгезинин директору В.М.Сегбе, «Бистиң бажыңыбыс» МУБ-тун директору С.К. Байкалов, ТР-нің Онза байдалдар яамызының сайыды Э.Д. Байыр-оол, ооң бирги оралакчызы Н.М.Монгуш санал бергеш, чырык өжүрүп турарына, өрт айылына удур ап чорудуп турар хемчеглерин чугаалаан. ТР-нің прокурорунун бирги оралакчызы М.И. Санчай сөс алгаш, Паротурбинная кудумчунун 17а чуртталга бажыңыга болган өртке хамаарышгыр кеземче херээн оттурганын, ооң истелгезин чорудар улуг бөлүктү тургусканын, истелгени кончуг кичээнгейлиг чорудуп турарын дыңнаткан. Чуртталга бажыңнарында чырыкты өжүрүп турары хоойлууга дүүшпес деп, ол санаан, маңаа хамаарышкан хамаатыларның хей билдиришкенини прокуратурада кирген, орта үндезилээш,

кеземче херектерин оттурган, буруулугларны илередири-биле оларны судка көөрүн дүргедедирин ол саналдаан.

Чазак кежигүннери С.А.Барыбин, А.Б.Свинцов, Д.С.Б.Яндак чугаалашкан айтырыгга хамаарыштыр саналдарын берген.

Ш.Д.Ооржак хуралдың түңнелин үндүрүп тургаш, электри чырыын кара туразында өжүрүп турар дугайында айтырыгны өрт айылының үнгениниң истелгези доостурун манап олурбайн, чылдагаанын илередир, буруулугларны тодарадыры чугула деп санаан. Ынчангаш чугааны уламчылаар, ону эдер, болдурбас дээш ажылды чорударын айыткан. Бо хуралга республиканың ажыл-агый органның канчаар ажылдап турарына үнелди бергенинге, чогуур түңнелдерни үндүргенинге Дарга доктааган. Ам кол сорулга — өрт айылы болдурбас дээш соңгаарлаттынмас хемчеглерни алыры болурун ол чугулапайн айыткан.

Хурал чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган. (Ук доктаалды бөгүн үнген солунда парлаан).

Бистиң корр.

Өөрүп четтиришкин

Байыр чедирришкени дээш

Россия Федерациязының Кызыл хоорайда Моолдун Чингине консул чери Моолдун хамаарышпас чоруун чарлаанының 80 чылыбиле холбаштыр сеткилдин ханызындан байыр чедирришкени болгаш күзээшкени дээш өөрүп четтиришкенин сестерин Тыва Республиканың Чазаанга, ТР-нің Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазынга болгаш Хоойлужудулга палатазынга, ТР-

нің Культура болгаш националдар херектеринин талазы-биле яамызынга, ТР-нің Дээди судунга, Тываның каайлы черинге, РФ-тиң Кызыгаар төлээлекчизинин Кызыл участогунда аппаратка, Кызылдың кызыгаар отрядының хууда составына, «Тыва агаар шугуму» каттышкан бүдүрүлгенин, «Тывазнерго» ажык акционер ниитилелин, А.С.Пушкин аттыг национал библиотеканын, «Найы-

рал» кинотеатрның, «Тувинская правда» солунун редакциязының коллективтеринге, Куруненин «Тыва» телерадио компаниязының, «Новый век» телеканалдарының, ТР-де Кол федералдыг инспектор В.И. Чернышевка, камбы-лама М.Н. Норбу-Самбууга болгаш өске-даа организацияларга база кижилерге илереткен.

Россия Федерациязының Кызыл хоорайда Моолдун Чингине консул чери.

Кажаан? Кажаа? Чүчү? Сонуургаптаалыңар

«ТываЭкспо-2004»

делгелге-ярмарка

Декабрь 3-5 хүннеринде Тываның хөгжүм-шин театрына «ТываЭкспо-2004» универсалдыг делгелге-ярмарка болур.

Ооң кол сорулгазы — Барыин болгаш Чөөн Сибирьде турар область, крайлар болгаш республикаларның девискээр харылзаазын бүгү талазы-биле калбартыры, ооң иштинде садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы, үр хуусаалыг ажыл-агыйгы дугуржулгаларны база керээлерни чарып тургузары болур.

Делгелгени Тываның Россияга каттышканындан бээр 60 чылын байырлап турган хүннерде ТР-нің Чазаа биле Новосибирск облазының 2004-2008 чылдарда садыг-экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылганы дугайында дугуржулгага дүүштүр эртырер. Аңаа Новосибирск облазының бир каадының бир талазын аңгыда, Алтай крайның, Хакасияның болгаш Моолдун бүдүрүлгелер черлери, садыг фирмалары киржи билдинип турар.

Кундустугунуң

культура-дыштанылга төвүндө

Каа-Хем кожуунуң Кундустугунуң культура одаа — республикада үлегерлиг дээн албан черлеринин бирээзи.

Ук албан черинин коллективи, сумунуң чону Культура бажыңының бир каадының бир талазын спортзал, ийги каадын танцы залы кылдыр боттарының күжү-биле дерип ап, эде кылган. Ноябрь

26-да аңаа ТР-нің Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының үнүшкүнүг хуралы база болган. Хуралга республикага күш-культура, массалыг спортту сайзырадырының талазы-биле айтырыгларны чугаалашкан.

Чемпион ат дээш

Келир дыштаныр хүннерде «Херел» залына стол теннизинге республиканың чемпиону ат дээш эң шыраак спортчулар аразына маргылдаа болур.

Ол-ла хүннерде республика чергелиг инвалидтер спартакиадазы болуп эртер. Аңаа спорттун стол теннизи, шыдыраа, шашки, коляскалыг чарыш, армрестлинг, дартс хевирлеринге маргылдаалар эртер.

Тес-Хем кожуунда

ТР-нің Саң-хөө яамызының Контроль-ревизия эргелелинің ажылдакчылары ноябрь 15-тен декабрь 11-ге чедир Тес-Хем кожуунуң бүгү бюджетте турар албан черлеринин саң-хөө байдалының талазы-биле хыналданы чорудар.

А кожуун чагыргазының хуралына ажылгалга кирип турар чер девискээрлеринин үндүрүүнү хемчээлинин, электрлиги харылзаа белдиринин ажылының дугайында, суурларга кожуун хүннеринин эрттиргенинин база 2005 чылдың кожуун бюджетинин баш удур көрүүшкүнүнүн дугайында айтырыгларны чугаалашкаш, тустуунда доктаалдарны хүлээп алган.

Чойганмаа САТ.

Даарта — Бүгү-делегейниң инвалидтер хүңү

ОЛАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

Республикада ниитизи-биле 6 бажың-интернаттарда 861 кижичурттал турар. Оларның бирээзи — Кызылдың хоочуннар, инвалидтер бажың-интернады чоокта чаа, октябрь 23-те, тургустунганындан бээр 20 чыл оюн демдеглеп эрттирген.

Аныяк назынында инвалид апарганнарда аңгыда, ында улуг назылыгларның ортумак харназыны 70. Ниити чурттакчылардан 47 кижичи — 1-ги бөлүктүн инвалидтери, 22-зи караа көрбөс бооп турар. Каадының байдалы кошкак болгаш шуут тура албастарның «милосердие» салбырында 60 кижичи чыдып турар. Эмчилер, эмчи сестралары дүнхүн чокка оларны хайгаарап турар.

Чазактын база Күш-ажыл болгаш социал политика яамызының талазындан дузаны хүн бүрүде чедирип турарындан чыл санында улуг назылыгларның,

хоочуннарның, инвалидтерниң чурттаарына таарымчалыг байдалдар неместерин турар. Ында чурттап турарлар 30 телевизор, 50 соодукчу-биле хандырылган. 57 өрээлдерде хей канал дамчыдар «Аян» радиоприемниктери бар. Чурттакчылар боттары аш-чем белеткеп алырына таарымчалыг байдалды тургузуп, 4 пост бүрүзүндө быжыртынар херекселдиг электроптикаларны тургускан. Фойе бүрүзүндө телевизорларны салган. 4 чунар өрээлдер, парикмахерская, клуб, библиотека, номчулга залы, шыдыраа, бильярд ойнаар өрээлдер тускайлаттынган. Клубта музыка төвү, видеокамера, магнитофон бар. Чыл санында 21 кезек солун, сеткүүлдерни чагыдып, чуртта байдалды чурттакчылар хүн бүрү оон билип олурарлар.

15 ортумак эртемниг эмчилер хоочуннарга, инзалидтерге бараан бооп, оларның каады дээш туржуп турар. Недела санында хоорайның №2 поликлиниказындан карак эмчизи, невропатолог, хирург, кулак, боосттаа эмчилери график езугаар кээп турар. Бажың-интернаттын хуу ажыл-

агыйы хоочуннарны, инвалидтерни чүгле чемгерип турар эвес, а олар аңаа ажылдап, хостуг үезин арыг агаарга эрттирип, дыштанып ап турарлар. Бо чылын 70 кг чыжыргананы, 195 кг капустаны, 210 кг свекланы, 165 кг помидорну, 27 кг морковту, 7 кг перецти ажаап ал-

ганнар. Бии-Хем кожуунун Хадың сумузузун шөлүндө 9 тонна картофельди ажылдакчыларның күжү-биле ажаап алган.

Бажың-интернатта бо хүннерде 15 баш мыйыстыг бода мал, 302 баш хой, өшкү санаттының турар. 9 айлар иштинде 497кг хой

эди, 1758 литр сүт, 381 кг дүк ажаап алдынган. Хуу ажыл-агыйдан ниитизи-биле 104844 рубльдин орулгазын кирип алганнар.

Инвалидтер, кырганнарның амыдырал-чуртталгазының хандырылганында четпестерни чок деп болбас. Хеп чуур чер чогундан машина гаражының чанында өрээлди ажылдап турар. Өртке удур сигнализация кылырынга 938 муң рубль негеттинип турар. Каагтар аразына аргыштырылга лифтилер чогундан коляскада инвалидтер берге байдалга таваржып турар. Өрээлдерге стол, сандай, хеп шкафтары, шалага чадар хевистер чедишпес. Хуу ажыл-агыйга ажыллаар чүк машиназы, автобус чок. Оон аңгыда «Дом ветеранов» автобус доктаар черге олурар сандайларны көвүдөдирин хоорай чагыргазындан кырганнар дилеп турар. Үш олуттуг чаңгыс сандайга №17 автобусту манаары оларга шыланчыг бооп турар. Бо бүгүге ачы-дузаны үстүндө харыылаар ужурул албан черлери чедире бээр дээрзинге кырганнар идегеп олурар.

Римма ЧАВЫНЧАК.

В.Балчий-оолдун тырттырган чуруктары.

**ХҮНДУЛУГ МИЧИН
САНЧАТОВИЧИ**

Төрүттүнген хүндүлүктөн бээр 85 харлап турарыңар дээш бизге сеткилим, чүрээм ханызыңдан байыр чедирдим.

Хөй чыл иштинде ак сеткилдиг күш-ажылыңар-биле төрөөн Тываның социал-экономика хөгжүлдүзү дээш дыка хөй чүлдүрнү кылган силер. Ада-чурт Силерниң республиканың база ооң хөй националдык чонунуң журнунга ачы-хавыяңарны бедии-биле үнелээң. Алган хилээлгерге бедик негелделиг, харысалгалыг чорууңар, бедик мергежилдиңер, бөдүң ишчиңер, чаагай сеткилдиңер үргүлчү өскөлөргө үлгерчижек болуп келген болгаш моон соңгаардаа ыңдыг болур.

Бистиң аныяк салгалдарывыс Силерден чүгле шынчы, бедик идеалдарга, патриотчу чорукка, чаагай аажы-чаңга өрөңип ал чораан, Мичин Санчатович. Силерге болгаш Силерниң чоок кижилериңерге аас-кежикти, улуг-улуг чедишкениңерни, кадыкшылды, узун назынны күзөдим.

*Хүндүлел-биле,
Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.Д. ООРЖАК.*

**БЕДИК
ШАҢНАЛДАР-
БИЛЕ!**

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.Д.Ооржактың 2004 чылдың ноябрь 30-де №154 Чарлыы-биле ачы-хавыязы болгаш хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылы дээш

Тыва Республиканың Чазак Даргазының Хүндүлел бижии-биле

Республиканың медицинаның ыяап-ла камгаладылга фондузунуң килдиз начальниги **Нина Дамбыл-ооловна ОЧУРГУ;**

Тожу кожуунда күш-ажылдың хоочуну **Ульяна Чажинмаевна БАРААННЫ;**

Россияның Ажаалга банкызының Кызылда салбырында кол инспектор **Ольга Владимировна ЛИХОУЗОВАНЫ;**

Россияның Ажаалга банкызының Кызылда салбырында контролер-кассир **Урана Тонаевна ХОМУШКУНУ** шаңнаан.

Александр Хлопонин

Тыва Красноярск крайга каттышкан туруп болбас деп санап турар

Красноярск крайның губернатору Александр Хлопонин Тыва Красноярск крайга каттышкан туруп болбас деп санап турар. Шаңдыг медегелди ол эрткен неделяда «Коммерсант в Красноярске» деп үндүрүлгеге интервью берип тура кылган.

Хлопонинниң чугаазы-биле алырга, «Тыва кажанда-даа Красноярск крайның хүрээленинге турбаан. Совет Эвилелинге безин ол чүгле 1944 чылда кирген болгай. Оон бээр база амдыгаа дээр ол кезээде автономнуг республика болуп келген». Бо бүгүңү чугаалап тура, ол Хакасияның крайга каттышкан туруп болурун айткан. Амгы үеде Красноярск крайның составында Эвенкияны болгаш Таймырны кадарының талазы-биле чорудулга эгелей берген. Ам чүгле референдум эрттирери арткан, аңаа автономнуг округтарның чурттачылары чоруттунуп турар ажил-чорудулгаларга боттарының хамаарылгазын илередирлер.

«Коммерсант в Красноярске» деп үндүрүлгеден алган.

2004 чылдың ноябрь 9-тан 10-нүң дүнезинде Кызыл хоорайның Паротурбинная, 17 а чуртталга бажыңыңа болган өрттүң дугайында ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

2004 чылдың ноябрь 9-тан 10-нүң дүнезинде барак хевиринг Паротурбинная, 17 а чуртталга бажыңыңа өрт болган. 214 кижича когараан, оларның 26-зы чок апарган. Чок апарганнарның аразыңга 12 уруг турган, яңы-бүрү хевиринг аар кемдээшкенин 26 кижича алган, 3 кижича ис чок чиктен деп санадып турар. Өрттү өжүреринге 12 өрт техниказы, 65 өртчү, милицияның 121 ажилдакчызы болгаш 10 автопатруль, эмчилерин «дүрген дузазының» 5 бригадасы киришкен. Эмнелге черлеринге 22 кижича чыттырган, оларның 12-зи — уруглар.

Өртке хамаарыштыр Тыва Республиканың Чазак Даргазының чанында Хөй-ниити Айыыл чок чоруунуң чөвүлелиниң болгаш Терроризмге удур демисел чорударының девискээр комиссиязының дарый хуралдарын ноябрь 10-да 10 шакта эрттирген. Ол-ла хүн Тыва Республиканың Чазааның Даргазы республиканың чурттакчы чонунга радиокийгырыгы кылган.

Өрт өөскүп үнгениниң соонда когарааннарны Кызыл хоорайның 12 дугаар школасында эвакуацияга чыып, түр чаглакты берип эгелээң. Ооң соонда 40 өг-бүледен 148 дугаар уруглар садыдан берген, а ноябрь 12-де 24 өг-бүлени, азы 77 кижича социал дузалал төвүңе шилчиткен, ооң иштинде 10 уругну «Гуманный» приютка чурттаары-биле чоруткан.

Когарааннарга изиг чемни организаастаан, оларга эмчи шинчилгезин чорудуп, психологтуг дузаны көргүзүп эгелээң. Чазак Даргазының адресинге кижилер когараан өрт халавыңга ханы кажыыдалын илереткен хөй санныг телеграммалар болгаш телефон конгалары келген, оларның аразында РФ-тиң Президент Администрациясындан Федералдыг хуралдың Федерация Чөвүлелиниң кежигүннери С.В.Пугачевтан болгаш Л.Б.Нарусовадан, РФ-тиң Президентизиниң Сибирь федералдыг округунда бүрүн эргелиг төлээзи А.В.Квашинден, ФХ Күрүне Думазының депутаттарындан, чурттуң девискээзлериниң удуртукчуларындан, ажилчын коллективтерден, тус чер чагыргаларының даргаларындан бар. Чурттакчы чон чылыг хептерни эккеп, материалдыг саң-хөө дузазы көргүстүңүп турган.

Тыва Республиканың Чазаа когарааннарга социал амдырал хандырылга дуза чедирер база өртке өлгеннерниң орнукушудугазын организаастаар Күрүне комиссиязын Тыва Республиканың Чазааның Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар Е.К.Матвеева болгаш Тыва Республиканың Чазааның Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар С.А.Барыбин оларны баштады тургускан. Аңаа 3042 муң рубльди үндүрүп берген. «Тыва Республиканың Улустуң банкызы» ажык хевирниң акционерлиг ниитиленинге ачы-дуза чедирелгенин агар санын ажиткан. Республиканың Чазааның кежигүннери, Улуг Хуралдың хөй санныг депутаттары ачы-дуза чедирелгенин агар санынче боттарының бир айда шалың төлевирин кирип шилчиткен, акша шилчидилгелерин ямыларын, ведомстволарнын, Чазак аппаратының болгаш Чазак Даргазының Канцеляриязының, бүдүрүлгө болгаш албан черлеринин, тус чер бот-башкарылга органның ажилдакчылары, хуу кижилер кылган.

Чазак кежигүннеринин, прокуратураларнын, ямыларнын болгаш ведомстволарнын төлээлеринин, кожуун болгаш Кызыл хоорай чагыргаларының даргаларының киржилгези-биле Тыва

Республиканың Чазааның Даргазының когараан хамаатылар-биле ужуражылгазын ноябрь 16-да эрттирген. Бүгү когарааннарны Кызыл хоорайның хоочуннар болгаш улуг назылылар бажың-интернадынга немей туттунган чаа бажыңга түр чурттадырының, кемдээш, эмнелге черлеринде чыдып эмнедип турар хамаатыларның эмнээшкенин болгаш бүгү когарааннарга эмчи шинчилгезиниң канчаар чоруп турарын хыналдага алырының, хамаатыларга түр шынзыдылгаларны бээриниң, школа назыны четпээн уругларны чоогунда уруглар садтарыңга тургузарының, өөреникчилерни болгаш студентилерни өөрөдиге номнары болгаш канцелярия дериг-херекселдерини хандырырының, когараан чурттакчыларның аразында ажил чоктарны ажилга тургузарыңга дузалаарының, олар чурттаар оран-сава алгыже халас ашкарып-чөмгөреринин, оларнын түр чурттап турар черлеринге хөй-ниити корум-чурумун тургузарының, «Тыва Республиканың Улустуң банкызы» ажык хевирниң акционерлиг ниитилелге когараан кижича бүрүзүнүң адыңга хуу агар саннарны аждарының дугайында даалгаларны берген. Кожууннар чагыргаларының даргаларыңга когараан хамаатылардан чаңгыс чер-чурттугаларыңга моральдыг болгаш материалдыг дуза чедирелгезинге идеккейли-биле киржирин сүмелээң. Республиканың Баштыңының даалгаларының хөй кезин бо хүннерге чедир күүсеттинген.

Республиканың Чазаа Бүрүн кудумчузунда бо чылдың төңчүзүңге чедир ажылдала кирер 27 квартиралыг чуртталга бажыңыңдан квартираларны когараан өг-бүлелерге бээринин дугайында шиитпирни хүлээп алган. Чуртталга бажыңын тударыңга саң-хөө дузазын көргүзүрүн дилээң чагаларны Россия Федерациязының Чазааның Даргазы М.Е.Фрадковтун, Россия Федерациязының Федерация Чөвүлелиниң Күрүне Думазының Даргазы Б.В.Грызловтун, Россия Федерациязының Администрациязының удуртукчузу Д.А.Медведевтин адыңга чоруткан. Ноябрь 18-те Россия Федерациязының Чазааның Даргазының оралакчызы А.Д.Жуков Россия Федерациязының Чазааның 2000 чылдың октябрь 26-да хүлээп алганы № 810 доктаалында көрдүнгени эзугаар Тыва Республиканың Чазаа-биле көөр даалганы Россияның Хамааты камгалал болгаш онза байдалдар яамызынга (С.К.Шойгуга), Россияның Саң-хөө яамызынга (А.Л.Кудринге), Россияның Экономика хөгжүлдүг яамызынга (Т.О.Грефке) болгаш Россияның Улетпүр болгаш энергетика яамызынга (В.Б.Христенкога) берген. РФ-тиң Федерация Чөвүлелиниң Күрүне Думазы 2004 чылдың ноябрь 12-де № 1141-IV доктаалы-биле РФ-тиң Чазаанга Тыва Республикага чуртталга бажыңының тудуунга болгаш когаралга таварышканнарга материалдыг дуза көргүзүрүңге 84 млн. рубльди үндүрүп бээринин дугайында КД-нин кыйгырыын хүлээп алган.

Республиканың Чазааның Даргазының 2004 чылдың ноябрь 26-дан 401-р дугаар айтышыңын эзугаар Россия Федерациязының Чазааның курлавыр фондузундан когарааннарга дуза чедирер саң-хөө камгалалын чорудар С.А.Барыбин баштаан ажилчын бөлүктү тургускан. Ол ажилдап турар.

Паротурбинная кудумчузунда 17а чуртталга бажыңын 1971 чылда туткан, ийи каът, ыяш бажың, отка өрттөмезиниң бешки чадазыңга турган. 2000 чылдан эгелээш «Жилье» муниципалдыг септелге

ажылгал бүдүрүлгезиниң өңчүзү турган болгаш бүдүрүлгө ажылгап чурттаар оран-сава 1 участкануң девискээринге турган. «Жилье» муниципалдыг септелге ажылгал бүдүрүлгези-биле керээ эзугаар ооң техниктиг хандырылганын «Наш дом» (С.К.Байкалов) муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгө хандырып турган. Херек кырында бажыңга 41 өг-бүлө, 179 кижича чурттап турган, арендага 9 өрээл дужааттыңан, кирип бижиттирген хамаатыларың саны — 129 кижича.

2003-2004 чылдың кыжынын бетинде Паротурбинная кудумчузунун №17, 17/1, 17 а, 19, 19/1, 19 а бажыңнарының чурттакчыларының билдиришкени-биле чылыг оруунуң эргижиреп элээнинге, суг дамчыдылганының четкилеринге, канализацияның чок турганынга, электри четкилеринин озал-ондактыг байдалыңга, электри удазыннарыңга, кышының болгаш шалаларының эргижиреп элээнинге, чунар черлерин болгаш душтарның санитарлыг байдалының бергедээни-биле капитал септелгени чорудары негеттинип келгенин барымдаалааш, ТР-ниң Чазааның шиитпирини-биле Саң-хөө яамызы (Р.С.Баян) Паротурбинная кудумчузунда бажыңнарга септелге ажилдарын чорудары-биле Чуртталга-коммунал ажил-агый реформазының талазы-биле күрүне комитетинче 1,6 млн. рубльди шилчидип берген. Ооң-биле чергелештир Кызыл хоорай чагыргазының чапшээрелгези-биле ТР-ниң Чазааның 2003 чылдың октябрь 17-де №738 «2003-2004 чылдың күскү-кышкы үелеринде чуртталга-коммунал ажил-агый объектилеринге комплекстиг беткекел ажилдарын боттандырырыңга Тыва Республиканың муниципалдыг тургузулгаларының бюджеттеринге хуу чок чээлилерни бээринин дугайында» доктаалыңга дүүштүр Саң-хөө яамызы 3,2 млн. рубльди шилчиткен. Ынчак кээрге Паротурбинная кудумчузунда алды бажыңның капитал септелгезин чорударыңга республиканың Чазаа ниитизи-биле — 4,8 млн. рубльди үндүрүп берген.

Бо бажыңнарның ээзи «Жилье» муниципалдыг септелге-ажылгал бүдүрүлгези (В.М.Сегбеж) капитал септелгени чорудары-биле керээлиг ажилдарны «Ани» КХЭ (М.В.Асланян), «Фундамент» КХЭ (М.А.Саркасян), «Каркас» КХЭ (Г.К.Чаваа), «ЛЭП-строй» КХЭ (А.В.Лавейкин) олар-биле чарган. Четпес чүүлдерниң даңзызын болгаш капитал септелгениң дөзөвилел-төлевилел санаашкынын «Наш дом» муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгениң специалистери кылган болгаш 2003 чылдың август 14-те «Жилкомхоз-тун» дөзөвилел-төлевилел бюрузу орта 167 муң рубльди үндүрген.

Керээлиг ажилдап турган бүдүрүлгелер ниити хемчээли 7244,0 муң рубль түңге ажилдарны кылган болгаш чедир кылдынмаан ажилдарын хемчээлин акт эзугаар «Наш дом» муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгеге хүлээдип берген. Чылыг хандырылганының даштыкы четкилеринин септелгезин, чылыг пунктуларының белдирлерин, канализацияның иштики болгаш даштыкы четкилерин, электри хандырылганының даштыкы четкилеринин чамдызын болгаш суг дамчыдылганының септелгезин кылып чоруткан болгаш чуртталга өрээлдеринге электри энергиязының ажылгалын хынаар приборларны тургускан. Корум-чурумну хайгаараар пунктуңуң турар өрээлиниң септелгезин кылган, мебель-биле хандырылган. Ынчалза-даа кирип турар чылыгы хынаар счетчиктерни, соок сугнуң ажылгалын хынаар приборларны болгаш

телефон харылзаазын тургуспаан болган.

Күрүне комиссиязының 2003 чылдың ноябрь 20-де (даргазы — «Наш дом») МУБ-туң кол инженери А.В. Дуюн; чагыкчы — Н.В. Белоусов, чуртталга-ажылгал организациязы — Т.Д. Дамдын, И.В. Горнова, Г.П. Редькина, дадыныкчылар М.В. Асланян, В.Ю. Лютов) үндүрген актызын эзугаар 17а чуртталга бажыңы «ортумак» деп үнелелди алгаш, улаштыр ажылгалче кирген болуп турар. Бажыңның шынарының ниити демдээ «эки» болган.

Кызыл хоорай чагыргазының комиссиязы (даргазы — «Наш дом») МУБ-туң директорунуң оралакчызы Н.У. Огаренко, ПЭЖУ-1-ниң начальниги болгаш мастери Т.Д. Тамдын, А.Д. Сарыглар, өрт камгалалының инспектору А.Н. Мишарин, «Суг каналы» КУБ-туң кол инженери В.К.Маныйкай, МУБ-туң энергия ажил-агыйның удуртукчузу Г.П. Редькин, «Чылыг четкилери» КУБ-туң директору В.А. Бочеров) 17 а чуртталга бажыңын 2004-2005 чылдың кышкы үезинде ажылгалга белең кылдыр үнелээң.

«Жилье», «Наш дом» ПЭЖУ-1-нин удуртукчулары ажылгап турар хандырылгалар дээш чурттакчыларның үе-шаанда төлээрин хайгаараар болуп турар. 2004 чылдың ноябрь 1-де бажыңның чурттакчылары бажың төлевири база коммунал хандырылгалар дээш 54,2 муң рубль, а оларны төлээринче чүглө 46,5 муң рубль кирген болган. Электри энергиязы дээш өрөлөрнүң түңү 340,1 муң рубль болган, ооң иштинде чедимес хамаатыларга бо чылын берген субсидияларның түңү чүглө 3,4 муң рубль болган. Республиканың Чазаа чедимес хамаатыларга 2003 чылда ажылгап турар электри энергиязын төлежиринге болгаш өске-даа коммунал хандырылгалар дээш 136,1 миллион рубльди чоруткан, ооң иштинден Кызылда чурттап турар хамаатыларга 48,6 миллион рубльди үндүрүп бээри көрдүнгөн турган.

Чазак «өрттүң чылдагааннарын тодардыры болгаш буруулуг кижилерни кеземчеге онааштырыры — истелгениң ажылы» деп демдегелеп турар. Аңаа өске кымдаа киришпес, оон аңгыда чамдык журналистер далаш түнелдер үндүреринден ойталаар ужурулуг. И.В. Денисов «Тываэнерго» ААН-нин чингине директорунун оралакчызы 2004 чылдың ноябрь 10-да «Новый век» каналдың корреспондентизи-биле интервьюга «Бажыңны электри четкизинден өжүрбээнин документилер-биле бадыткап болур мен» деп чугаалаан. Ындыг-даа болза 2004 чылдың ноябрь 4-те 350 дугаарлыг телепрограммазында республиканың 12 чурттакчылыг черин болгаш Кызыл хоорайның 16 чуртталга бажыңнарын өжүрер дугайында айтышкын бар болган, оларның санынче 17а бажың база кирип турар. А 2004 чылдың ноябрь 13-те дорт эфирге КТРК «Тыва» каналы 2004 чылдың ноябрь 9-та 10.00 шакта Паротурбинная кудумчузунда 6 чуртталга бажыңын электри четкизинден өжүргенин бадыткаан, оон санынча 17 а бажың база хамааржыр. «Тываэнерго» ААН-ниң чингине директору А.И. Верзаков бо чылдың ноябрь 11-де «ЕЭС Россия» РАН-ның чагыргазының даргазынче 971 дугаарлыг чагааны чоруткаш, аңаа ноябрь 9-та энергосбыттын ажилдакчылары 17а бажыңның электри чырык талазы-биле өрөлөрни чедир төлөвээни дээш өжүрген дээрзин минип бижээң болган.

(Уланчызы 3-кү арында).

УДУРТУКЧУЛАРНЫҢ

Кызыл хоорайның Паротурбинная, 17 «а» ниити чуртталга бажыңа болган өрт-биле холбаштыр республиканың чуртталга фондузунга, социал адырның болгаш чуртталга-коммунал ажил-агый объектилеринин өрттен айыыл чок чоруун хандыра база тус черниң чагыргаларына практиктиг дуза чедирер сорулга-биле ТР-ниң Чазак кежигүннеринден болгаш яамыларның болгаш ведомстволарның харысалгалыг ажилдакчыларын тургустунган ажилчын бөлүктөр республиканың объектилеринин өрт айылынга байдалын хынап көөрү-биле кожууннарже эрткен неделяда үнүүшкүннерни кылган.

Чаа-Хөл кожуунга шак мындыг угланышкынныг ажилды ТР-ниң Парлалга болгаш информация талазы-биле комитеттин даргазы О.С.Шириндүү, ТР-ниң Оңза байдалдар яамызының өрт албанының улуг инспектору Е.Ю.Коломысов олар чоруткан. Бо ажилчын бөлүк-биле кады ук кожууннуң суурларына чедип, ында байдал-биле таныжар аргалыг болдум.

Кожуун төвүнге чеде бергеш, баштай-ла Хамааты камгалал болгаш оңза байдалдар эргелелиниң начальниги капитан А.Л.Лопсанов, кожууннуң өрт талазы-биле хайгааралының инспекциязының начальниги лейтенант А.О.Ховалыга ужураштывыс. Бо чылдың эрткен 11 айларының түннелдеринде биле алырга, кожуунга 10 өрт болган, өрттер кол кезинде Чаа-Хөл болгаш Ак-Туруг суурларын чуртталга бажыңарына от-биле оварыма чок чоруктан үнген. Он бир айның дургузунда кожуун девискээринге болган өрттериниң анализтиг көргүзүп таблицазындан өрттерниң чартык кезинде электри дерилгелери үрелгенинден болгаш эргижирээнинден үнгенин, ол ышкаш өрт айылы май айда хей болганын көрүп болур.

Кожууннуң өрт черинде 4 таңыыл бөлүк (караул) бар, бир бөлүккө оң начальниги-биле кады 5 кижилер турар. Гаражта 4 өрт машиналары база бир УАЗ машина туруп тур. Янзы-бүрү объектилерде болгаш чуртталга бажыңарында өртке удур хемчеглерни

канчаар сагып турарының талазы-биле хыналда ажилын өрт талазы-биле хайгаарал инспекциязының чүгле инспектору (ол-ла кижилер начальниги) чорудуп болур эргелиг.

Инспекцияның начальниги Артур Опал-оолович Ховалыг ай бурунгаар объектилеринин хей кезин хынап, оларга айтышкынарны, сагындырылгаларын берген. Барык организация, албан чери бүрүзүндө чок-ла болза, электри четкизи эргижирээ, чок-ла болза, шын эвес коштонган таварылар турар. Өртке удур бүгү хемчеглерни чогуур үезинде ап, айтышкынарны бүрүнү-биле күүседип турар удуртукчулук организация, албан чери чок, ынчал кээрге бо айтырыг ийги чергенинче шилчип турар.

Айтышкынар, сагындырылгалар соонда, удуртукчуларга онаашкан торгаалдарны ак сеткилди-биле төлөп турарлар барын бар. Маңаа хамаарыштыр ТР-ниң ОБЯ-ның улуг инспектору Е.Ю.Коломысов электри четкизин негелдеге дүүшпес кылдыр кош-

каны дээш чагырга бажыңындан эгелээш, өске-даа объектилерге 500-тен 3500 рубль чедир торгаалдарны онаап болурун дыңнатты.

Ажилчын бөлүк кожуунда озалы улуг чамдык албан черлери, организацияларга хыналдаларны чорудуп тура, электри четкизинин эргижирээни, шын эвес коштонган-нын «хоочулуг аарыңа» хамаарыштыр сагындырылгаларны кылып, чамдык эдип ап болгу дег ажилдар талазы-биле боттук арга-сүмени каткан. А электри четкизин бүрүнү-биле чүгле улуг септелге үезинде кылып болур. Аңаа эвээш эвес акша-хөреңги негеттинерин барган-на организациялар болгаш албан черлеринин удуртукчулары чугаалап турду. А кол чүгү — республикада профессионал электриктиниң чедишпези. Электри тогу өйлүг тарап турар кылдыр четкилерни негелдеге дүүштүр шөйүп билбес, харын-даа чамдыкта шын кожуп безин билбес электриктөр турар. Ажил дилеп кээп турар хей-ле специалистерниң «электрик» деп тускай эртемни чедип алганының шын-зылгазы барын бар, ыңдыг-даа болза ажилының түннели аңаа дүүшпес бооп турар. Электриктиниң билиин бедидер, мергежил кайы хире билирин хынаар ыңдыг албан черлери чок. Ынчангаш ажил берикчинге чүгле душтары арткан. А бир эвес ажилыңа, шынап-ла, бердинген, удуртуп турарың албан черинин айыыл чок чоруу дээш сагыңа аарып турар болзуңза, ажилга хүлээп ап турар электриктинин мергежээнин тускай эртемни инженерлерге хынадып алзыңза, бодун мөрүн. Кады ажилдарыңа-даа эптиг болуру чайлаш чок. Чаа-Хөл кожуун-

да кожууннуң өөредилге килдинде (эргелекчизи А.Б.Цырепиллов) чаңгыс-ла ыңдыг электрик ажилдап турар. Ооң амгы үеде чайлыг үези шуут чок. Мергежили бедик электриктин ажилы бичии хостуг апаары билек, кожуун чагырга чери аңаа төлевирлиг чагыг киирерин бодап турар.

Өрттүн уржуктарын чайладыр сорулгалыг хыналда үезинде кожуун төвүндөн 8 километр черде чыдар Кызыл-Даг-даа дижир, Булуң-Терек-даа дижир аттыг бичежек суурнун төп кезээнде бедик, чараш ыяш культура одаанга өртке удур хемчеглер талазы-биле сагындырылгалары өрт албаны-

лага оңза айыылдыг өрт дээн чижектиг байдал тургустунуп келир болза, кожуун төвү-биле харылзажыры эң берге айтырылгаларның бирээзи деп чүвени бо чижек херечилеп турар.

Школада эргижирээ электри четкилеринден аңгыда, ук объектинин төлевилелин езугаар артык эжиттери дуй кактыган болган. Уруглар чурттаар интернеттин одалга төвү ооң ишинде турары база оңза айыылдыг. Чамдык дериг-херекселдер шыгжаар болгаш компьютерлер турар класстарда демир хана-карактарны кылган. Бо талазы-биле шыгжамыр черлеринге база бештен хей эвес кижилер

ТР-ниң Чазак кежигүннеринден болгаш яамыларның, ведомстволарның харысалгалыг ажилдакчыларын тургустунган ажилчын бөлүктөр кожууннарже үнүүшкүннерни кылган.

ның инспекторлары кылган.

Оон үнгеш Булуң-Терек школазынче углаптывыс. Орук ара элээн хей кижилер машинаны доктаады-дыр. Олар Булуң-Терек школазының башкылары болгаш өөреникчилери болган. Школадан ырак эвезте чурттап турар бажыңныг, школаның таңнылы болур эзирик аныяк оол класстарга кичээлдеп турган уругларны каш удаа коргудуп маңап келген. Ол таңныыл оол шериг албан-хүлээлгезин эрттирбес дугайында тускай шынзылга бижиктиг-даа. Сумуда телефон харылзаазы чок, ынчангаш башкылар өөреникчилерни тарадыпкаш, ол дугайында кожуун төвүнче дынадыр дээш орукта турарлар болган. Бир эвес сумуга азы бо ийи кабыт ыяш шко-

турар өрээлдерге демир хана-карактар туруп болурун, ыңдыг-даа болза ону адырып аптар аргалыг кылдыр чогаадып көөрүн инспекторлар сүмелзэн. А өртке удур дериг-херекселдерни четчелээринге болгаш артык эжиттери аждаарының талазы-биле ажилдарны чылдың төнчүзүңге чедир эде кылырын дааскан.

Бо школага хыналда болган хүннүн даартазында кожууннуң өрт албан черинин инспекторлары лекция-беседаны чоруткан. Ооң соонда милиция черинин болгаш өрт албан черинин киржилгези-биле өөредилге эрткен. Школага моон мурунда каш удаа өөредилгелерни эрттирген, лекция-беседаларны кылып турган-даа бол, өөредилге үезинде четпестер ба-

ААС-КЕЖИКТИГ ЧУРТТАЛГАНЫҢ МАГАДЫЛАЛЫ

Сөөлгү чеде янзы-бүрү халда-вырлыг аарыларның көвүдээни, ие-чаштың өлүп хораары, бот иелер, назы четпээн иелерниң санының көвүдөп турары база баш удур көрдүмзүн күүзүңгү эвес саатталышкындан иелерниң камгаланып шыдавазындан база ону билбесинден уруг дүжүртүрү-биле эмчиже иелерниң хей кээп турары дүвүрүңгү болуп турар болгаш өг-бүлени шын планнаары негеттинип келгенин ол бадыт-

— Бо төп чогуу канчап тургустунуп келген ирги, сонуургадып көрүңерем.

— Россия Федерациязынга өг-бүлө планнаарының ассоциациязы 1993 чылда тургустунган. Тыва Республиканың Чазаа дүвүрүңгү байдалды барымдаалааш, өг-бүлени планнаар болгаш өзүлдө төвүн 1994 чылдың ноябрь 1-де «Россияның төлдери», «Тываның төлдери» деп уругларга ачы-дуза чедирер күрүнө программаларына үндөзилеп тургускан.

— Өг-бүлени планнаары деп чүл, номчукчуларга тайылбырлап берип көрүңерем, Светлана Эртинеевна.

— Өг-бүлени планнаары дээрже кижинин база бир кол эргези-дир, а ону планнаарының программасы өске социал-экономиктик программалар-биле демей кижинин, өг-бүлениң, ниитилелдин сайзыралының кол кезээ-дир. Ол айтырыгны чүгле медицинага хамааржыр дээр болза, шын эвес апаар.

«Өг-бүлени планнаары...» деп домактың утказын бодап көрээлиңер. Ол дээрже өг-бүлө бүрүзүңге чүгле күзүңгү, кадык төлөрүңүңер ужурулуг дээни ол. Ынчалза-даа статистикада сыр

кап турар. Ол айтырыг чүгле бисте эвес, а Россияда болгаш ХКД чурттарында канчаар-даа аажок улуг черни ээлеп турар болгай. Ынчангаш бо талазы-биле номчукчуларга таныштырары-биле республикада өг-бүлени планнаар болгаш өзүлдө төвүңгү улуг эмчизи, дээди категорияның акушер-гинеколог, сексопатолог, бо төптүң баштайгы тургузукчу Светлана Эртинеевна ЧООДУ-биле дараазында чугааны кылдым.

өске сан-түңнер бары хомуданчыг. Чамдык иелер, ылаңгыя аныяктар, боттарының-на төлүндөн ойталай бээр болгай. Олар кадыын бодавайн, иштелишкин улуг хуусаада турда-ла, уруг дүжүртүп, хөйү-биле кээп турар. 14 харлыг ие өг-бүлө айтырылгаларын чедир билбес, төлдү божуп-даа алгаш, ону кижизидеринге, азыраарына бергелерге таваржып турар. А херек кырында ол назы четпээн иениң организми чедир сайзыраваан, бергедээшкингерге таваржып турар.

— Бо талазы-биле аныяктарга чүңү сүмелээр силер?

— Бо берге үеде кадык болуру — аас-кежик. Өг-бүлени планнап алгаш чурттаары — аас-кежиктиг чуртталганың магадылалы-дыр. Өгленип алган аныяктар чамдык айтырылгаларны чедир билбейн чоруур. Чижээлээрже, кажан бирги төл төрүттүңер ужурулуг, каш уруглуг болза экил, ажи-төлдүг болур бис бе?.. Чугула айтырылгалар-дыр ол.

Саатталышкын аныяктар өг-бүлө тутпаан үеде база болуп болур. Ынчан аныяк иениң психиказы өскерлип, уругну дүжүрер деп шитпирге келир. Бир эвес ол байдал бүтпезе, чырык чер

кырынга кымга-даа херекчок бичии кижилер неже-жип, ооң төрүттүңери база бир човулаң апаар.

— Светлана Эртинеевна, силерниң удуртуп турарыңар бо төп чогуу кандыг айтырылгаларга дуза чедирип турарыңар?

— Өг-бүлени планнаар болгаш өзүлдө төвүңгү ажилдакчылары өг-бүлө чеже ажи-төлдүг болза экил, уругларның аразы каш хар турза чогуурул, кыс кижилер кадык назынында эр-херээжен харылзаа тудуп, өгленип, божуп болурул, иштели бергенде, бодун канчаар ажаап чоруур ужурулуг, сааттыг артканда, ажи-төлдү канчаар азыраарыл, канчап ажи-төл чок апаарыл, ажи-төл чүге аартык болуп, октаттынып турарыл дээн чижектиг өг-бүлөгө хамаарышкан мындыг янзылыг айтырылгаларга арга-сүмени берип турар.

Төптүн ажилдакчылары республиканың дээди болгаш орту-

Төптүн улуг эмчизи С.Э.Чооду.

Өг-бүлени планнаар болгаш өзүлдө төвүңгү 10 чылынга

Бистиң төп өөредилге-методиктиг угланышкынныг болганда, республиканың ортумак эмчи мергежилдиглеринге өг-бүлени планнаарының дугайында сертификаттыг курстарны эрттирип, тускай специалистерни белеткеп ап турар.

— Кандыг-даа ажилга бергедээшкиннер таваржы бээр болгай, силерде байдал кандыгыл?

— Ол шын. Өг-бүлени планнаары дээрже, чүгле бистиң төптүн ажилдакчыларының эвес, а бо үениң негелдеси-биле кижилер бүрүзүңгү херээ, оларның кадыыңа хамаарылгазы-дыр.

Төптүн турар чери хоорай кыды болгаш аңаа кээп турарлар: «Чүге мындыг ыракта силер?» деп бо-ла айтыра бээрлер-дир. Элээдилерге, аныяктарга, ниити чоңга чугула төп болганда, оларның ыңдыг айтырыгны тургузуп турары-даа чөп.

Элээдилерниң кижизидилгезинге өг-бүлениң ролю чавыс хевээр артпышаан. Чамдык элээдилер телевидение, видеофильмнер, солун-сеткүүлде бердинген хей эр-херээжен харылзааларны шын эвес медегер билгениниң түннелинде, оларның кижизидилгези база шын эвес угланышкынче кирген. Ындыг кижизидилге ап турар уругларның саны көвүдөп турарындан амыдыралчы кижизидилгени алган элээди уругларга боттарының алдынар чурумун сагыры берге апарган. Ынчангаш күрүңгө болгаш ниитилелге шын амыдыралчы туруштук — мага-бот, сагыш-сеткил талазы-биле кадык, келир үеде өг-бүлө хамаарылгаларына чүткүлдүг аныяк кижилер дээш ажилдаар апаар бис.

Римма ЧАВЫНЧАК чугаалашкан.

КУРҮНЕНИН СОЦИАЛ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ

❖ Айтырыгларга харыылар ❖

2004 чылдың август 22-деги № 122 Федералдыг хоойлуну езугаар «Күрүнениң социал дузаламчызының дугайында» 1999 чылдың июль 17-де № 178 Федералдыг хоойлунуң 2-ги эгези күштүг бооп эгелээр, оңу езугаар чигелделиг категорияның хамаатыларын санатор-курортка эмнедири-биле хандыраарын

Россия Федерациязының Социал камгаладылга фондузунга дааскан. Маңаа холбаштыр күрүнениң албан чери – РФ-тиң Социал камгаладылга фондузунуң Тыва Республика талазы-биле девискээр салбыры бо хоойлуну боттандыраар талазы-биле тайылбыр ажылын чорудуп эгелээн, дүрген медээ алырының №№ 1-15-80, 1-10-15 дугаарлыг телефоннарын

тургускан. Сөөлгү үш неделяның дургузунда чигелделиг категорияның хамаатыларын санатор-курорт эмнедири-биле хандыраар чурумну тайылбырлап бээр талазы-биле хөй санныг айтырыглар фондунуң салбырынга кирген. Бо чүцүлге салган чугула айтырыгларга харыыларны парладывыс.

1. Социал ачы-дуза бөлүүнүң (пакет) составына чүү кирген ирги?

— Социал ачы-дуза бөлүүнүң составында кириген чүүлдер болза:

1. Медицианың немелде халас дузазы, ооң иштинде эмчиниң (фельдшерниң) рецептизин езугаар эргежок чугула эм аймаа-биле хандыраары;

2. Медицина көргүзүглери барда санатор-курорт эмнедири-биле чорудары;

3. Хоорай чоогунуң демир-орук транспортна халас чорууру, эмненир черинче баарда база дедир кээрде хоорайлар аразының транспортна халас чорууру.

2. Санаторий баар путевказын ажыглавааны дээш компенсация бээр ирги бе?

— Санатор-курорт эмнедири-биле путевкаларны чүгле медицина көргүзүглери барда бээр, олар чокта путевка бербес. Ынчангаш аңаа дүүштүр компенсация база бербес.

3. Санатор-курорт эмнедири-биле баарларны үдөп чоруур кижилерге путевка бээр бе?

— Үдөп чоруур кижилер үшкү чергениң инвалиди азы инвалид уруглар болза оларга путевкаларны база бээр.

4. Үдөп чоруур кижилер кээр-баарда халас чоруп болур бе?

— Үдөп чоруур кижилер үшкү чергениң инвалиди азы инвалид уруглар болза олар баар-кээрде халас чоруур эргелиг.

5. Социал ачы-дуза бөлүүндө ойталааш, ооң орнунга компенсация ап болур бе?

— 2006 чылдан эгелээш социал ачы-дуза бөлүүндө ойталап болур. Дараазында чылда оон ойталааш дугайында билдиришкени мурнунда чылдың октябрь 1-ге чедир хуусаада кириер. 2005 чылда социал ачы-дуза бөлүүнүң өрттөн компенсация-биле солурун көрбөз.

6. Социал ачы-дуза бөлүүндө кирген бир ачы-дузаны алырындан ойталааш, ооң өрттөн компенсация ап болур бе?

— 2006 чылдан эгелээш, социал ачы-дуза бөлүүнүң бир хевирин алырындан ойталап болур. Ону дараазында чылын алырындан ойталаан дугайында билдиришкени мурнундагы чылдың октябрь 1-ге чедир кириер.

7. Социал ачы-дуза бөлүүнүң өрттөш каш ирги?

— Ооң өрттөш 2005 чылда ай санында 450 рубль болур.

8. Социал ачы-дуза бөлүүн канчаар төлээр?

— Социал ачы-дуза бөлүүнүң төлөвирин күрүнениң социал дузаламчызын алыр эргелиг ол хамаатының айда акша төлөвиринден (ААТ) тыртар.

9. Санатор-курорт эмнедири-биле баар путевканы кайы үдөп эгелеп ажыглап болуру?

— 2005 чылдың январь 1-ден эгелеп чыл дургузунда ап болурун 2004 чылдың август 22-деги № 122 Федералдыг хоойлуда айтыркан.

10. Санатор-курорт эмнедири-биле путевкаларны кымнар алыр эргелиг?

— 2004 чылдың август 22-деги № 122 Федералдыг хоойлунуң 125 чүүлүгө дүүштүр ындыг эргени дараазында категорияларның хамаатылары ап болур:

1. Дайын инвалидтери;
2. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери;
3. Дайын чорудулгалар хоочуннары;
4. 6 айдан эвээш эвес үеде, 1941 чылдың июнь 22-ден 1945 чылдың сентябрь 3-ке че-

дир үеде, чаалажып турар шеригниң составына кирбээн шериг кезектеринге, албан черлеринге, шериг-өөредилге черлеринге шериг албаны эрттирген шериг албанныглар, үстүндө айтыркан үеде ССРЭ-ниң орденнери, медалдары-биле шаңнаткан шериг албанныглар;

5. «Бүзээлеткен Ленинградтың чурт-такчызы» демдек-биле шаңнаткан кижилер;

6. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде агаардан камгалал, тус черин агаардан камгалал объектилеринге, камгалал тудуларынга, шериг-далай баазаларына, аэродромнарга, чаалажып турган фронтуларның тыл объектилеринге, демир-орук болгаш автооруктарның фронтулар чоогунда участоктарына, транспорт флудунуң суднолар экипажтарының кежигүннери бооп ажылдап чорааннар.

7. Дайынның өлгөн (мөчөөн) инвалидтериниң өг-бүлелериниң кежигүннери, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, дайынчы хөдөлишкенин хоочуннары болгаш өскелер-даа.

8. Инвалидтер;

9. Инвалид уруглар.

11. Санатор-курорт эмнедири-биле путевкаларны кандыг негелде-биле бээр?

— Санатор-курортка эмнедири-биле путевкаларны медицина көргүзүглери барда бээр. Эмнедири негеттинип турар хамаатыларны федералдыг даңзыга кириер, оларга ай санында акша төлөвирин бээр.

12. Путевка езугаар баар санатор-курорт черлериниң даңзызын кым бадылап турар ирги?

— Санатор-курорт албан черлериниң даңзызын Россия Федерациязының Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө яамызы бадылаар.

13. Санатор-курортка эмнедири-биле кандыг документ кириер ирги?

— Санатор-курортка эмнедири-биле путевка алырда чурттап турар чериниң аайы-биле эмнедеги-профилактика албан чериниң бээри шынзылганы (070/у) хевирниң документи көргүзөр.

14. Путевка алыр шынзылганы күштүг хуусаазы кайы хире ирги?

— Ооң хуусаазы 6 ай болур.

15. Путевка алыр шынзылганы кым бээр?

— Эмнеп турар эмчи бээр.

16. Путевка шынзылганы алыр үеде нарыдаашкын тургустуна берзе, кымга баарыл?

— Медицина албан чериниң клиниктиг-экспертиза комиссиязынга баар.

17. Путевка алыр шынзылганы кандыг медээлерни кириер?

— Ындыг шынзылганы курорттуң адын, сезонда сүмелзэн санаторийниң хевирин айтыр.

18. Санатор-курортка эмнедири-биле путевка алыр шынзылганы кылдырарда кая баарыл?

— Инвалидтерге путевка алыр шынзылганы чурттап турар чериниң аайы-биле, инвалидтиң хууда реабилитация программасынга үндезилеп, эмнедеги-профилактика албан чери бээр, ону ол чер санатор-курорт сүмези-биле кады МСЭ-ниң албан черинден алыр.

19. Шынзылганы барда путевка алыры-биле кая баарыл?

— Шынзылганы барда путевка алыры-биле РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбырына, ооң филиалдарына, а бир эвес оларның девискээри ыракта турар болза, чурттап турар чериниң аайы-биле социал камгалал органына баар.

20. Санатор-курортка эмнедири-биле шынзылганы алган соонда чүңү кылырыл?

— Санатор-курортка эмнедири-биле шынзылганы алган соонда РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбырына, ооң филиалдарына, чурттап турар чериниң аайы-биле санатор-курортка эмнедири-биле путевканы бээр чоннуң социал камгалалдыг органына баар.

21. Санатор-курорт картазын кая кылдыраарыл?

— Санатор-курорт картазын чурттап турар чериниң аайы-биле (070 хевирниң) путевказын алыры-биле шынзылганы берген эмнедеги-профилактика албан черинге кылдыраар.

22. Санатор-курорт картазы дээш дилег кириериниң хуусаазы кандыгыл?

— Санатор-курорт картазы дээш путевканы күштүг бооп эгелээр хүнүгө чедир 2 ай бурунгаар дилег кириер.

23. Санатор-курорт картазындан путевка алыр шынзылганы ылгалы чүл?

— Путевка алыр шынзылганы болза санатор-курортка эмнедири бижиктиң үндезини болур.

24. Санаторийлерге кандыг документи кириерил?

— Санаторийлерге санатор-курортка эмнедири-биле путевказын болгаш санатор-курорт картазын кириер.

25. Инвалид уруглар санатор-курорт путевказы алырда кандыг документи кириерил?

— Инвалид уруглар путевка алырда (070/д-85 хевирниң) шынзылганы көргүзөр, ону чурттап турар чериниң аайы-биле эмнедеги-профилактика черинде эмнеп турар эмчи бижип бээр.

26. Санаторийге инвалид уругну чорударда ада-мелерге (ажаап-тежээр кижилерге) кандыг документи кириерил?

— Инвалид уругну санаторийге чорударда (076/у хевирниң) санатор-курорт картазын бээр.

27. Челябинск АЭС-ке халаптың уржундан радиацияга таварышкан хамаатылар санатор-курортка эмнедири эргелиг бе?

— Бо категорияга хамаарышкан хамаатыларның санатор-курорт эмнедири-биле хандыраар чурумну 2005 чылдың январь 1-ден эгелеп РФ-тиң Чазааның доктаалы-биле тодардыр.

28. Хамаатыларның чамдык категориялары санатор-курортка эмнедири дугайында немелде медээлерни кайы ап болуру?

— Ындыг медээлерни РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбырындан, ооң филиалдарындан алыр.

29. Чигелделиг категорияның хамаатылары санатор-курортка эмнедири дугайында билдиришкени кая кириерил?

— Медицина көргүзүглери барда путевка-биле хандыраар дугайында билдиришкени күрүнениң социал дузаламчызын алыр эргелиг хамаатылар РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбырына, ооң филиалдарына, а оларның девискээрлери ыракта турар болза, чурттап турар чериниң аайы-биле социал камгалал органына кириер.

30. Инвалидтерниң, оларны үдөп чоруур кижилерниң эмнедири-биле черинге чедир, оон дедир чанар орук өрттөн төлээриниң чуруму кандыгыл?

— Инвалидтерниң, оларны үдөп чоруур кижилерниң эмнедири-биле черинге чедир баар, дедир келир орук өрттөн төлээр чурумну 2005 чылдың январь 1-ден эгелеп РФ-тиң Чазааның доктаалы чурумну езугаар бээр.

31. 2005 чылда путевка алыры-биле билдиришкенин болгаш документи кириерил девискээр салбырына каян

дужаап болуру?

— Путевка алыр билдиришкенин болгаш документи кириерил РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбыры болгаш ооң филиалдары күрүнөдө социал дузаламчы алыр эргелиг хамаатыларга 2004 чылдың декабрь 1-ден 2005 чылдың бүдүн дургузунда ап болур.

32. Репрессияларга таварышканының, ооң түңнелинде агарткан кижилерниң, тылдың ажил-ишчилериниң, күш-ажыл хоочуннарының санатор-курортка эмнедири хандыраар аргалар кандыгыл?

— Тылга ажылдап турган хамаатылар, политиктиг репрессияларга таварышканы, оон агарткан кижилер, күш-ажыл хоочуннары (1999 чылдың июль 17-де № 178 Федералдыг хоойлунуң 6.1 чүүлү, 2004 чылдың август 22-де № 122 Федералдыг хоойлуда эдилгези-биле) социал ачы-дуза бөлүүн алыр эргелиг хамаатыларның даңзызында кирбээн, аңаа санатор-курортка эмнедири путевкалар база кирбээн.

Тылга ажылдап турганнары, агарткан кижилерни РФ-тиң субъектилериниң хоойлуларына дүүштүр социал деткимче хемчеглери-биле хандыраар.

Күш-ажыл хоочуннарының социал камгалал хемчеглери «Хоочуннар дугайында» 1995 чылдың январь 12-де Федералдыг хоойлунуң 22 чүүлү-биле таарыштыраар, оларга санатор-курорт путевказы бээри хамаарышпас.

33. Афган дайынчыларын путевкалар-биле хандыраарының чуруму кандыгыл?

— Дайын чорудулгаларының хоочуннары 2004 чылдың август 22-де № 122 Федералдыг хоойлуга дүүштүр социал ачы-дуза бөлүүн, ооң иштинде санатор-курортка эмнедири путевкаларны садып алыр эргелиг. Хамаатыларның чамдык категорияларын путевкалар-биле хандыраарының чурумун Россияның Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө яамызы доктадыр.

34. Хамаатыларның чигелделер алыр кезин эмне санатор-курорт албан черлериниң даңзызы кандыгыл?

— Санатор-курорт албан черлериниң даңзызын Россияның Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө яамызы бадылаар, оларны ажык конкурс түңнели-биле шилип алыр.

35. Өлгөннениң өг-бүлө кежигүннере кымнар хамааржырыл?

— «Хоочуннар дугайында» 1995 чылдың январь 12-де № 5 Федералдыг хоойлуга дүүштүр дайынга өлгөн (мөчөөн) инвалидтерниң, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң, дайын чорудулгаларының киржикчилериниң өг-бүлелеринге өлгөн (мөчөөн) кижилерниң азыралына турган, азырадыкчызын чидиргенде пенсия ап турган (ону алыр эргелиг) өг-бүлениң ажыл кылып шыдаас кежигүннери хамааржыр, РФ-тиң пенсия хоойлужулгасына дүүштүр алыр.

36. Ажылдап турар инвалидтерниң, а ол ышкаш Чепсектиг Күштерниң база ИХЯ-ның инвалид-хоочуннарының путевкалар алыр документи кириерил кым хүлээп алыр ирги?

— Ажылдап турар инвалидтер путевкалар алыр дээш кая баарыл?

— Медицина көргүзүглери барда, санатор-курортка эмнедири хамаатыларның документи кириерил РФ-тиң Социал камгалалдыг фондузунуң девискээр салбырына, ооң филиалдарының специалистери, оларның девискээрлери ыракта турар болза, чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле социал камгалал органына хүлээп алыр.

(Уланчызы 8-ки арында).

КҮРҮНЕНИН СОЦИАЛ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 7-ги арында).

37. Ай санында алып акша төлевириңиң болгаш социал пакеттиң хемчээли кайы хире ирги?

— 2005 чылда социал ачы-дуза пакединиң бир айда алып өртээ 450 рубль болур, айда алып акша төлевириңиң (ААТ) хемчээлиниң дугайында медээни хамаатыларга категория аайы-биле Россияның Пенсия фондузунун девискээр органы бээр.

38. Күрүнениң социал дузаламчызын социал пакет хевиринге документилерни алырының чуруму, хуусаалары, документилерни чаартырының негелделери кандыгы?

— Санатор-курортка эмнедириниң путевказын алырда путевка алып (070/у хевириниң) шынзылгазын кириер, ону чурттап турар чериниң аайы-биле эмнелге-профилактика албан чери бээр. Путевка алып шынзылганың күштүг болур хуусаазы бай.

39. Санатор-курорт албан черинге бир орун-хүн турарының доктааткан өртөөнге район коэффицентизи немээр ирги бе?

— Бир орун-хүн өртөөнге район коэффицентизи 2005 чылда 400 рубль болур, Ыраккы Соңгу чүккө болгаш аңаа деңнээр районнарда чурттап турар хамаатыларга санатор-курорт путевказының өртөөн төлөөрде ажыглаар район коэффицентизиниң хемчээлин РФ-тиң Чазаа доктаадыр.

40. Албадал ажылдарыңа турган назы четпээннерге күрүнениң социал дузаламчы-

зының социал ачы-дуза пакедин бээр ирги бе?

Дайын үезинде Германияже, Латвияже, Эстонияже, Литваже база фашисттик блоктун өске-даа чурттарынче албадал-биле сүрүп аппараттар назы четпээннер санатор-курорт путевкалары алып эргелиг бе?

— Концлагерьлерге, геттоларга, өске-даа албадал черлеринге турган назы четпээннерге социал деткимчени көргүзөр. Социал ачы-дуза пакедин бээрин 1999 чылдың июль 17-де № 178 Федералдыг хоойлуда, 2004 чылдың август 22-де № 122 Федералдыг хоойлунуң чаа эдилгезинде көрбөз.

41. Инвалид уругларга путевкаларны кандыг назынга чедир бээр?

— Инвалид уругларга санатор-курорт путевкаларын медицина көргүзүглерин барда бээр. Ооң-биле кады инвалид уругну федералдыг даңзыга кириген турар. Ооң соонда ай санында акша төлевириңиң чорудар.

1995 чылдың ноябрь 24-те № 181 Федералдыг хоойлуну езугаар 18 хар четпээннерни инвалид уругларга хамаарыштырган.

— Электри өртөөнүн өзүп турарыңа холбаштыр 2005 чылда чиигелделиг категорияның хамаатыларының санатор-курортка эмнедир орун-хүн өртөөн өстүрер ирги бе?

— 2005 чылда бир орун-хүн өртөөн 400 рубльден ашпас ужурлуг. Район коэффицентизи тургускан черлерге орун-хүн өртөөн район коэффицентизиниң хемчээлинге өзер.

42. Хоойлуда «Чепсектиг

Күштерниң хоочуннары» чижектиг чиигелде алып кижилерни чүге айытпааны? Олар шаандагызында ышкаш ведомство санаторийлеринге кадыын экижидип, ведомство госпитальдарындан медицина дузазы алып бе?

— 2004 чылдың август 22-де № 122 Федералдыг хоойлуга дүүштүр социал ачы-дуза пакедин, санатор-курортка эмнедир путевкаларны хамаатыларның чамдык категориялары алып, Чепсектиг Күштерниң хоочуннары аңаа хамаарышпас.

43. Караа көзүлбес, кулаа дыңнанас инвалидтер адырлар санаторийлерге кадыын экижидип болур бе?

— Күрүнениң социал дузаламчызын алып эргелиг хамаатыларга путевкалар садып алып санатор-курорт албан черлерин шилип алып ажык конкурсту эрттирип турар үеде карак, кулак эмнээр адырлар санатор-курорт черлерин шилип алырын документиде айтыкан.

44. Чиигелде-экономиктиг эрге-байдалдыг азы Чернобыль девискээринде чурттап турар инвалид эвес уругга акша компенсациязы кылдыр төлээр акша-биле санатор путевказын канчаар садып алза экил?

— 2005 чылдың август 22-де № 122 Федералдыг хоойлуга дүүштүр Чернобыль АЭС-ке халап үезинде радиацияга таварышкан хамаатылар, аңаа деңнээр черлерде хамаатылар социал ачы-дуза пакеди алып эргелиг, ону алырының, төлээриниң чурумун РФ-тиң Чазаа доктаадыр.

ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮҤЕР-БИЛЕ!

Бистин хүндүлүг угбавыс **Раиса Тюлюшова ДАВЫН-ООЛ**, честевис **Кестик-оол Серенович ООРЖАК** бо хүннерде 60 харын демдегледип эрттирип турарлар. Олар — Барыын-Хемчик кожуунун хүндүлүг кижилери.

Байырлалы-биле хүндүлүг кижилеривиске дараазында одуругларны бараалгаттывыс: Кавай Тыва тарай чурттаан Кады төрөөн дунмаларың Кадыкшылды, аас-кежинин Катап-катап күзеп ор бис. Хандагайты, Кижиг-Аксын Кайын уттуп алган деп сен, Орай боорга сырыннап кээр Орук аксы эвес ийик бе? Узун назын назылаңар, Уругларыңар өөрүп чорзун! Алдап барып чеде бээр бис, Амдыызында «Шындан» байыр!

Хөй санныг дунмалары, угбазы Роза, честези Төгүс-оол.

***

Бо хүннерде Тыва Республиканың алдарлыг ажылдакчызы, күш-ажылдың хоочуну **Уйнук-оол Дулушевич ЧАМЗЫРЫН** 70 харлап турар. Чалыы чылдарында өөнүн ишти-биле Чаа-Хөл, Улуг-Хем кожууннарда эмнелге шугумунга ажылдап, чонунун кадыын камгалап, уругларын төлөптүг кижилер кылдыр өстүрүп каан. Чаа-Хөлге эмнелгениң улуг эмчизинге чедир депшээр. Хүндүткелдиг, ажылыңа кызымак, биче сеткилдиги-биле эмнедеги. Юбилейи-биле кадыкшылды, аас-кежикти, бүгүдөгү экини Чаа-Хөл кожуунун эмнелгезинин администрациязы күзеди.

Внимание, внимание!

Розыгрыш новогоднего 12 тиража лотереи «Олча-Удача» состоится 25 декабря в 18 часов на телеканале «Новый Век». Розыгрываются холодильники, DVD-плееры, микроволновые печи, телевизоры, музыкальные центры, обогреватели, пылесосы, стиральные машины, а также денежно-вещевые призы от 5000 до 10000 рублей. Специальные призы: музыкальный центр от сети магазинов «Квант» (ул. Чургуй-оола 9), уголок мягкой мебели от мебельного салона «Светлана» (ул. Оюн-Курседи, 151), сертификат на 10000 рублей от магазина «Дом у дороги» (ул. Рабочая, 250), стиральная машина-автомат от магазина «Техника» (ул. Ленина, 42), суперприз 30000 рублей. Срок выдачи призов в течении 1 месяца. Олча-удача жизнь богаче!

Денежно-вещевая лотерея ТИРАЖ

«Олча-Удача»

№ [ ]

Цена билета 50 рублей

розгрыш на канале «НОВЫЙ ВЕК» 18.00 часов

БАШКЫВЫСКА ЫНАК БИС

Бис Бай-Тайга кожуунун Шуй ортумак школазының 5«а» класында өөренип турар бис. Ынчалза-даа эге класстарга 1-ден 4-ке чедир башкылаан башкывысты Розалия Сатовна Сүрүн дээр. Башкывыс Красноярск крайның Усинск суурга төртүтүнген. Бистерге быжыг билигни бээр дээш ак сеткилдиг ажылдап чоруур башкывыска дыка ынак бис.

Р.С. Сүрүн — бирги категорияның башкызы. Декабрь 3-те Розалия Сатовнаның төртүтүнген хүнү, ынчангаш башкывыска солун дамчыштыр аас-кежикти, хөй өөрүшкүнү күзедивис.

Өөреникчилеринден. ЧУРУКТА: башкы өөреникчилери-биле.

Сүрүн Дадар-оолдун фотозу.

ШАҢНАЛДАР АЛГАНЫҢАР ДЭЭШ

Бай-Тайга кожуунун Кызыл-Даг ортумак школазының эге класстар башкызы **Александра Сарыгларовна Сүрүңге** хөй чылдарда өөренилге шугумунга үре-түннелдиг ажылы база школаның тургустунганының 55 чылы-биле холбаштыр Тыва Республиканың Чазаа Даргазының Чарлыы-биле «Тыва Республиканың өөренилгезинин алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлүг атты тывыскаан.

Ол-ла школаның математика башкызы **Алефтина Дөрбет-ооловна Калдар-оолду**, школаның библиотекары **Өшкү-Саар Салчаковна Монгушту** Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Кызыл-Даг ортумак школазының башкылары, өөреникчилери күрүнениң бедик шаңналдарын алган башкыларга изиг байыры чедиргеш, оларның ажылыңа чедикшиктерини, амдыралыңа аас-кежикти күзеп турар.

ЛЕНИН, 18 ДЫҢНАДЫП ТУР

◆ Республикага эрткен неделяда 71 кем-херек үүлгедишкени бүртүктеттинген. Ооң иштинде өлүрүшкүн—5, кадыкшылга кара өжегерез өлүмнүг аар кемдээшкени чедирген—2, кадыкшылга кара өжегерез кемдээшкени таварыштырган—17 үүлгедиг болган. Ол ышкаш 1 күштээшкени, 7 үптээшкени, 16 оорлаашкыны, хоойлу езугаар эвес наркотиктиг бүдүмелди кадагалаан 6, ок-чемзек ап чоран 5 таварылга болган.

◆ Өвүр кожуунун Хандагайты суурнун «Хүнчүгеш» уруглар садының складының эжиниң үрөп киргеш, 52 кг ажыг эътти ноябрь 22-де оорлаан. Каразыттырган кижитуттурган,

истелге чоруп турар.

◆ Чадаананың №1 школазында частыр бүдүмел салып каан деп билдинмес кижитуттурган. 23-те дыңнаткан. Бо школаның 16 харлыг өөреникчизи туттурган. Кеземче херез өттүргөн, истелгени чорудуп турар.

◆ Кызыл хоорайның Калинин кудумчузунда «Опт болгаш розница» баазаның девискээринде турар №3 складче билдинмес кижилер соңгаларын, решеткаларын үрөп тургаш, чажыды-биле киргеш, 341000 рубльди ноябрь 25-те оорлай берген. Истеп турар.

◆ Кызыл хоорайда өөренип турар 13 харлыг уруг шагдаа черинге келгеш, 47 харлыг соңгу адазы күштөөн дугайында ноябрь 27-де дыңнаткан. Каразыттырган кижитуттурган, ында наркотиктиг бүдүмелдер база бар болган, ону хавырган. Кеземче херез өттүргөн, истелгени эгелзэн.

ТР-ниң ИХЯ-зының парлалга албаны.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 БО ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729. Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Ортаакы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004 чылдың май 14-те эде бүртүккөн.

Херечилелдин дугайы — ПИ № 16-0510. Индекс 10002, 10003. ТР-ниң Парлалга болгаш информация күркөмтединин типографиязынга парлаан (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттырган материалдарның авторларының бодалдары редакцияны туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыңан саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.

ШЫН

e-mail: shyn@tyva.ru

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.

Кол редактор Артур ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 1-01-35, кол редакторнун оралакчылары — 1-19-87, 1-40-77, тел: факс (394-22) 1-17-94, бухгалтерия — 1-17-91. КИЛДИСТЕР: нийтиел-политиктиг килдистер — 1-18-10, культура, үүредилге — 1-03-88, чагаа — 1-03-87, көдээ ажыл-агый, үлетпүр килдистер — 1-17-09.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 9285. Чагыг 148.